27/05/2021

27 Μαΐου 1821 – Η Ναυμαχία της Ερεσσού

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Ένα από τα μεγαλύτερα ναυτικά κατορθώματα της Ελληνικής Επανάστασης, που συνετέλεσε αποφασιστικά στην κυριαρχία του ελληνικού στόλου στο Αιγαίο.

Στις 23 Μαΐου του 1821, ο ελληνικός στόλος αποτελούμενος από 57 πλοία, απέπλευσε από τα Ψαρά και τέθηκε προς αναζήτηση του τουρκικού στόλου, για τον οποίον υπήρχαν πληροφορίες ότι από μέρα σε μέρα αναμενόταν η έξοδός του από τα Στενά. Την επομένη, οι Έλληνες ναύαρχοι ειδοποιήθηκαν ότι εθεάθηκαν τρία πλοία προερχόμενα από τα Στενά. Τα δύο από αυτά ήταν μπρίκια και το τρίτο αρκετά μεγαλύτερο ακολουθούσε σε απόσταση.

Αμέσως εστάλησαν πλοία προς συνάντηση των δύο μπρικίων. Ήταν εμπορικά με ρωσική σημαία και κατευθύνονταν προς την Ευρώπη. Οι πλοίαρχοί τους έδωσαν την πληροφορία στους Έλληνες ότι το πλοίο που τους ακολουθούσε ήταν πολεμικό

δίκροτο χωρίς σημαία. Οι Έλληνες πλοίαρχοι συμπέραναν ότι ήταν εχθρικό και αποτελούσε την προφυλακή του τουρκικού στόλου (αναφέρεται με το όνομα «Μανσουριγιά» ή «Φερμάν Ντεϊνεμέζ»). Το πήραν στο κατόπι, αλλά ενώ εκείνο έπλεε στο στενό της Χίου, άλλαξε ξαφνικά διεύθυνση και στράφηκε προς τις δυτικές ακτές της Λέσβου και συγκεκριμένα προς το λιμάνι της Ερεσσού.

Τα ελληνικά πλοία το παρακολουθούσαν από απόσταση, καθώς το μέγεθος και ο οπλισμός του δεν επέτρεπαν την προσέγγισή του. Εν τούτοις, το πλοίο του υδραίου Γιάννη Ζάκκα άρχισε να βάλει κατά του δικρότου. Δέχθηκε, όμως, σφοδρά πυρά από τα κανόνια του τουρκικού πολεμικού και γρήγορα αναγκάσθηκε να οπισθοχωρήσει, με απώλειες τρεις νεκρούς κι έναν τραυματία.

Το δίκροτο στη συνέχεια προσορμίστηκε στο λιμάνι της Ερεσσού και αποβίβασε απόσπασμα στην ξηρά. Ως αποστολή είχε να ενισχύσει με πολεμοφόδια και άνδρες τις φρουρές στα νησιά κατά μήκος της Μικράς Ασίας. Έφερε 74 πυροβόλα και ισχυρή στρατιωτική δύναμη, αποτελούμενη από 1000 και πλέον άνδρες. Το ελληνικό ναυτικό αποτόλμησε και δεύτερη επίθεση με τη γολέτα του Τομπάζη, αλλά τα φοβερά πυρά του ανάγκασαν τους Έλληνες να εγκαταλείψουν το εγχείρημα.

Η αποτυχημένη επιχείρηση του πρώτου πυρπολικού
Τότε φάνηκε η αδυναμία του ελληνικού ναυτικού. Ολόκληρος στόλος από 57 πλοία δεν μπορούσε να τα βγάλει πέρα με ένα δίκροτο, από τα πολλά του τουρκικού στόλου. Στη βραδινή σύσκεψη των ναυάρχων για το τι μέλλει γενέσθαι επικράτησε η άποψη του ναυάρχου των Ψαρών Νικολή Αποστόλη, ότι θα πρέπει να γίνει η χρήση πυρπολικού και ανέφερε ότι ο συμπολίτης του πλοιοκτήτης Γεώργιος Καλαφάτης είχε αναλάβει να διασκευάσει ένα ελαττωματικό πλοίο του σε πυρπολικό. Οι Ψαριανοί είχαν γνώση από πυρπολικά, επειδή πολλοί από αυτούς είχαν υπηρετήσει στο ρωσικό ναυτικό που τα χρησιμοποιούσε ευρέως.

Έτσι, αποφασίστηκε να στείλουν δύο πλοία στα Ψαρά για να φέρουν το πυρπολικό του Καλαφάτη. Αλλά, εν τω μεταξύ, άρχισε να πνέει νότιος άνεμος και οι ναύαρχοι φοβήθηκαν ότι θα καθυστερούσε η άφιξη του πυρπολικού του Καλαφάτη. Και δεν υπήρχε καιρός για χάσιμο, δεδομένου ότι το εχθρικό δίκροτο θα μπορούσε να αποπλεύσει ανενόχλητο και ο τουρκικός στόλος να κάνει την εμφάνισή του στο Αιγαίο.

Κι ενώ οι επικεφαλής των ελληνικών δυνάμεων ήταν αναποφάσιστοι περί του πρακτέου, παρουσιάστηκε ενώπιόν τους ένας αξιωματικός του Αποστόλη, ο οποίος

ισχυρίστηκε ότι μπορεί να κατασκευάσει ταχύτατα ένα πυρπολικό. Ονομαζόταν Ιωάννης Δημολίτσας, αλλά όλοι τον ήξεραν με το παρατσούκλι Πατατούκος.

Ο Πατατούκος ζούσε πολλά χρόνια στα Ψαρά, αλλά η καταγωγή του ήταν από την Πάργα. Δούλευε στα καράβια του Αποστόλη και κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του στην Τουλόν της Γαλλίας, όπου βρισκόταν ο ναύσταθμος του γαλλικού στόλου, συνδέθηκε φιλικά με ένα Μαλτέζο μηχανικό, ονόματι Ρίτσι, ο οποίος του έμαθε την τέχνη του πυρπολικού.

Ο υδραίος πλοίαρχος Χατζηθεοδόσης προσέφερε το πλοίο του προς μετατροπή και ο Πατατούκος ρίχτηκε στη δουλειά. Τις πρώτες πρωινές ώρες της 25ης Μαΐου το πυρπολικό ήταν έτοιμο προς χρήση. Ο πλοίαρχος Ιωάννης Θεοχάρης από την Ύδρα ανέλαβε να το οδηγήσει πάνω στο τουρκικό δίκροτο, προτού ξημερώσει. Η καταδρομική επιχείρηση, η πρώτη του ελληνικού ναυτικού με εμπρηστικό σκάφος, απέτυχε. Το πυρπολικό δεν κατορθώθηκε να προσκολληθεί αμέσως στα πλευρά του πλοίου και η ανάφλεξή του καθυστέρησε, με αποτέλεσμα το πλήρωμα του δικρότου να το απομακρύνει. Ο Θεοχάρης και οι άνδρες του επέμεναν να το προσκολλήσουν, ενώ δέχονταν καταιγισμό πυρών, τόσο από το πλοίο, όσο και από την ξηρά. Το πυρπολικό συνέχισε να αναφλέγεται και μόλις και μετά βίας οι ηρωικοί καταδρομείς πυρπολητές διασώθηκαν.

Νέα προσπάθεια για την πυρπόληση του δικρότου

Η απογοήτευση ήταν μεγάλη στο ελληνικό στρατόπεδο από την αποτυχία, ενώ τα αντίθετα συναισθήματα επικράτησαν στους Τούρκους. Οι Έλληνες ναύαρχοι δεν εγκατέλειψαν την ιδέα της χρησιμοποίησης πυρπολικών, ούτε ο Πατατούκος απογοητεύτηκε. Αναζητούσαν, όμως, ένα πρόσωπο, κατάλληλο να φέρει σε πέρας την επιχείρηση.

Την ίδια νύχτα παρουσιάστηκε ενώπιόν τους ο έμπειρος ψαριανός πλοίαρχος Δημήτριος Παπανικολής, ξάδελφος του Νικολή Αποστόλη, και τους διαμήνυσε ότι μπορεί να φέρει σε πέρας την αποστολή, αρκεί να διαλέξει ο ίδιος τους άνδρες που θα τον συνοδεύσουν και η επιχείρηση να γίνει με το φως της ημέρας. Ο Τομπάζης, αναγνωρίζοντας την αποφασιστικότητά του και μη έχοντας άλλη επιλογή, συμφώνησε.

Ο Παπανικολής άρχισε αμέσως τη στρατολόγηση των ανδρών του και ο Πατατούκος τη μετασκευή ενός μικρού πλοιαρίου σε πυρπολικό. Τώρα είχε περισσότερο χρόνο να το τελειοποιήσει, καθώς ο άνεμος που φυσούσε στην περιοχή ήταν νότιος, εμποδίζοντας την έναρξη της επιχείρησης. Για τον ίδιο λόγο, το τουρκικό δίκροτο παρέμενε αγκυροβολημένο στο λιμάνι της Ερεσού.

Το πρωί της 27ης Μαΐου ο καιρός ήταν ευνοϊκός για την επιχείρηση. Ο νοτιάς είχε κοπάσει και φυσούσε ένας ελαφρός μπάτης. Ο Παπανικολής ήταν αποφασισμένος να πραγματοποιήσει το τολμηρό εγχείρημα με το φως της ημέρας, όπως είχε υποσχεθεί στους Έλληνες ναυάρχους. Οι 21 συμπολεμιστές του θα ήταν οι:

Ιωάννης Θεοφιλόπουλος (τιμονιέρης)
Δ. Πλημμές
Δ. Καμπούρης
Δ. Κασσέτας
Κ. Σταματάρας
Γ. Γιαννάρας
Μ. Διασσάκης
Γ. Κονδήλος
Ι. Χατζηζαχαριάς
Γ. Κομνηνός
Κ. Ζεύλης
Ν. Ντεληγιάννης
Ι. Χατζημανιάτης
Ν. Χωριάτης
Α. Πιππίνος
Ι. Γεωργίου
Π. Βρουλιώτης
Γ. Παργιανός
Ιβάν Αφανάσα ή Ιωάννης Αθανασίου, από την Ρωσία.
Φ. Λέλες
Β. Κεφαλλήν

Τα ελληνικά πλοία άρχισαν να βάλουν με τα κανόνια τους εναντίον του τουρκικού πλοίου χωρίς επιτυχία, αφού ήταν εκτός του βεληνεκούς τους. Ο σκοπός τους ήταν να περισπαστεί η προσοχή του πληρώματος του δικρότου και να σχηματισθεί καπνός πάνω στην επιφάνεια της θάλασσας, ώστε το πυρπολικό του Παπανικολή να εκμεταλλευτεί τον κρότο των πυροβόλων και την καπνιά και να διολισθήσει

αθέατο προς το εχθρικό πλοίο.

Στις 8:30 π.μ. της 27ης Μαΐου 1821, αντί για ένα ξεκίνησαν δύο πυρπολικά. Την τελευταία στιγμή, το σχέδιο άλλαξε και προστέθηκε στην επιχείρηση το πυρπολικό του Γεωργίου Καλαφάτη, που είχε αφιχθεί από τα Ψαρά. Ο Παπανικολής θα διηύθυνε το πυρπολικό του προς την πρώρα του δικρότου και ο Καλαφάτης προς το μέσο του πλευρού του. Κάθε ένα πυρπολικό συνοδευόταν και από μια βάρκα διαφυγής.

Ο Παπανικολής πλεύρισε με επιτυχία το πυρπολικό του κάτω από την υψηλή πρώρα του εχθρικού πλοίου, όχι όμως και ο Καλαφάτης, του οποίου το περιπολικό παρουσίαζε πολλές ατέλειες. Εν τω μεταξύ, τα δύο πυρπολικά είχαν γίνει αντιληπτά από το τουρκικό πλοίο και πολλοί ναύτες του προσπαθούσαν να τα απομακρύνουν, προτού αναφλεγούν. Ο Παπανικολής έβαλε μπουρλότο στο πυρπολικό του και αμέσως οι φλόγες που ξεπετάχθηκαν, άρχισαν να γλείφουν το ξύλινο δίκροτο. Ο Καλαφάτης έκανε μια νέα προσπάθεια να πλευρίσει με το πυρπολικό του το τουρκικό δίκροτο, αλλά και πάλι απέτυχε. Τότε, αναγκάστηκε να αποχωρήσει οριστικά από την καταδρομική επιχείρηση.

Στην πρώρα του εχθρικού πλοίου η μάχη είχε ανάψει για τα καλά. Οι ναύτες του προσπαθούσαν να απωθήσουν το φλεγόμενο πυρπολικό για να μην επεκταθεί η φωτιά και άλλοι πυροβολούσαν τους Έλληνες πυρπολητές. Μια τρίτη ομάδα κατέβαλε απέλπιδες προσπάθειες να σβήσει τη φωτιά στο πλοίο, ρίχνοντας νερό με κουβάδες. Από την πλευρά τους, οι 21 γενναίοι του Παπανικολή, υπό τα καταιγιστικά πυρά των Τούρκων, συνέχιζαν την προσπάθειά τους να δέσουν το φλεγόμενο πυρπολικό στο τουρκικό σκάφος και να προκαλέσουν την ολική καταστροφή του. Την τελευταία στιγμή κι ενώ είχαν ολοκληρώσει την αποστολή τους, ο Παπανικολής και οι σύντροφοι του πήδησαν από το πυρπολικό στη βάρκα διαφυγής και επέστρεψαν στη βάση τους σώοι και αβλαβείς.

Στο τουρκικό πλοίο επικρατούσαν απερίγραπτες σκηνές πανικού. Η φωτιά επεκτεινόταν διαρκώς και επικρατούσε η λογική του «σώζων εαυτόν σωθήτω». Ένας από τους πρώτους που προσπάθησε να διαφύγει στην ξηρά ήταν ο κυβερνήτης του καπετάν Αρναούτ. Τον πρόλαβε ένας οργισμένος αξιωματικός του και τον τραυμάτισε με μαχαίρι στο λαιμό. Όμως, πολλοί αξιωματικοί και ναύτες είτε πνίγηκαν πέφτοντας στη θάλασσα, είτε κάηκαν πάνω στο κατάστρωμα του πλοίου. Η καταστροφή του πλοίου ολοκληρώθηκε με την έκρηξη της πυριταδαποθήκης, που προκάλεσε μεγάλο αριθμό θυμάτων.

Η τραγωδία του τουρκικού δίκροτου κράτησε γύρω στα 35 λεπτά. Τόσο χρειάστηκε για να μεταβληθεί το επιβλητικό πλοίο σε τέφρα και ερείπια. Ανεξακρίβωτος παραμένει ο αριθμός των θυμάτων. Κάποιες πηγές κάνουν λόγο για μόνο οκτώ διασωθέντες από τα χίλια και πλέον μέλη του

πληρώματός του (Δ. Κόκκινος: «Η Ελληνική Επανάστασις»).

Η πυρπόληση του τουρκικού δικρότου στην Ερεσσό υπήρξε το πρώτο μεγάλο ναυτικό κατόρθωμα του ’21. Ήταν μάλιστα η πρώτη φορά που οι Έλληνες επαναστάτες χρησιμοποίησαν πυρπολικό. Στην αίσια έκβαση του εγχειρήματος, καθοριστική ήταν η συμβολή δύο ανδρών, του ναυμάχου Δημητρίου Παπανικολή (1790-1855) και του ξεχασμένου σήμερα ναυπηγού Ιωάννη Δημολίτσα (πέθανε τον Μάρτιο του 1823). Ο Πατατούκος τελειοποίησε το πυρπολικό, το οποίο χρησιμοποιήθηκε καθ’ όλη τη διάρκεια της Επανάστασης, με εξαίρετα σχεδόν πάντα αποτελέσματα.

Πηγή: © SanSimera.gr

Φωτογραφία: Η πυρπόληση του τουρκικού δικρότου στην Ερεσσό (1882) – Πίνακας του Κωνσταντίνου Βολανάκη (1837-1907)